צוות ביסלמ · 13 בינו׳ 2021

מחשבות על צעירות ותיקות

כתיבה: טל בן עמי.

מורכבות הפיקוד על פלוגה מבצעית ובמיוחד האתגר סביב היחס לוותיקים היא סוגיה מוכרת בעולם הצבאי , כל מ"פ עם כניסתו לתפקיד יודע כי זהו אזור רגיש ועדין אשר דורש תחזוקה שוטפת. הוותיקות אינה תופעה שיש לנצח (גם לא ניתן לעשות זאת), כי אם לנהל ואף למנף לטובת שיפור הפלוגה.
לרוב סוגיית הוותיקות עולה לכותרות לאחר חשיפה של אירועים "לא טובים". את ההגדרה הזו מספק עולם הערכים אשר תפקידו להגדיר מהו המעשה הראוי (או הפסול). אולם, אני סבור שפרספקטיבה פסיכולוגית יכולה לסייע להעמיק את אופן ההתבוננות על תופעת הוותיקות ובכך להרחיב את טווח אפשרויות ההתערבות הפיקודית ביחס לאירועים בעייתיים.

1. הוותיקות היא תהליך **יצירת מעמד חברתי היררכי** בתוך קבוצת שווים במקום בו לא ניתן לייצר הבחנה בין פרטים באופן ממוסד (לדוג׳ באמצעות דרג פורמלי, תפקיד וכ׳). לאור מגבלה זו נוצר צורך פנימי בקבוצה ליצר מדרג מלאכותי משל עצמה אשר ייצר היררכיה תוך דרגית.
2. ותיקות היא תופעה חברתית (תפקיד חברתי) **הקיימת בכל קבוצה אנושית** וניתן להבחין בה גם בקבוצות ספורט, במקומות עבודה, בבתי ספר וכ׳, להבנתי לוותיקות יש משמעות רחבה יותר ככל שהאוכלוסייה צעירה יותר בגיל. את התפקיד ניתן להגדיר במונחים זהותיים, כלומר הוותיקות הופכת ל**אמצעי דרכו הוותיק מגדיר את עצמיותו.**
3. מאחר ומדובר בתהליך תוך דרגי הרי שחווית הוותיקות נגזרת במישרין מההשוואה למי שמוגדר כצעיר, כלומר ישנו **פער סמנטי שצריך להישמר בכדי שלמושג תהיה משמעות עבור הפרטים**. לכן מצב של השוואת תנאים יפגע בהכרח בחוויית המדרגיות.
4. הוותיקות מקבלת את סמכותה מהמערכת בעיקר דרך סממנים סימבולים מאחר ואין לה סמכות היררכית פורמאלית. על כן, ל**טקסים יש משמעות** רבה ביצירת המשמעות של הזהות הוותיקה. מכאן ניתן להבין את החשיבות שהקבוצה מספקת לסמלים השונים אשר לכאורה נראים במחוץ כמטופשים וילדותיים.
5. הוותיקות **אינה תופעה פתולוגית (שלילית) כלל כלשעצמה,** אך במצבים מסוימים היא יכולה להפוך לכזו.
6. הוותיקות היא **ביטוי פרקטי של צרכים פסיכולוגיים** המשותפים לכל הפרטים בקבוצה, (הן של מי שמוגדר צעיר והן של הוותיק), את מכלול הצרכים הפסיכולוגים אפשר לאגד תחת הכותרת צרכים זהותיים. כלומר הוותיק מזהה ומגדיר את עצמיותו כוותיק ומקבל על כך תיקוף מהסביבה אשר מספקת לו את המשמעות.

צילום: יגאל סלבין

<u>מהם אותם צרכים פסיכולוגים?</u>

1. **משמעות**- חוויה של ערך וסמכות ביחס לצעירים.
2. **תקווה**- יש לאן לשאוף, יש אופק התפתחותי.
3. **כבוד**- קבלת הערכה והוקרה על המאמץ ההתפתחותי
4. **גאווה, לכידות ונפרדות**- אנחנו ייחודים כחפ"שים (הרבה פעמים כנגד המערכת) גאווה אשר מושתת על הזדהות חזקה עם זהותם החפ"שית.
5. **מסורת וחווית היות שייך** למשהו שהוא גדול ממני, כך היה תמיד, אני חלק ממורשת.
6. **ביטחון וערך עצמי**- אני מסתכל על העבר שלי כבעל ערך ומשמעות
7. **כוח-** הטכסים הם סובלימציה של כוחנות, תוקפנות וקשיחות אשר מהווים חלק משמעותי מהזהות הקרבית.

<u>מלחמת הוותיקות</u>

כאשר מתבוננים על הצרכים הפסיכולוגים אשר נענים דרך תפקיד הוותיקות ניתן להבין את הערך העצום שהיא מספקת ללוחמים ואת הצורך שלהם לשמר אותה. כאשר הם חשים כי מנסים לפגוע בסמלי הסטאטוס המכוננים את התפקיד, הם יוצאים כמעט באופן רפלקסיבי למאבק על זהותם, כבודם, מעמדם ומקומם בפלוגה. במובן מסוים **פגיעה בוותיקות הינה פגיעה בכבוד האדם במובנה הנפשי של זהות הוותיק.**

פגיעה בגאווה ובזהות היוו לאורך ההיסטוריה גורם מרכזי לפתיחה של מלחמות בכל העולם, במקום שבו יש תחושת איום על הכבוד הרי שזהו איום על התקיימותו הפסיכולוגית והדבר שקול לאיום על קיומו פיזי על האדם. כאשר מבינים את ההקשר הפסיכולוגי **ניתן להבין את חווית "היציאה למלחמה" של הוותיקים על התנאים אשר מגדירים את זהותם.** זוהי מלחמת קיום פסיכולוגית.

הזהות הוותיקה כמעמד וכסמל סטטוס על מרכיביה הסימבוליים הינה דבר בעל ערך התפתחותי וזהותי רב עבור החייל הפשוט אשר נדרש להתמודד עם עקת השיגרה, על כן להבנתי **על סגל המפקדים לעשות מאמץ לשימור זהות זו תוך ניהולה בגבולות משמעת ומוסר ראויים.**

אני סבור כי כאשר יש הבנה עמוקה של משמעות הוותיקות בחוויית הלוחמים קל יותר **למצוא את הדרך לטפל במקרים פוגעניים ממקום אמפטי לצד הנחישות הנדרשת בשימור נורמות תקינות בפלוגה** ולנהל את הגבולות מולם באופן שישמור על כבודם לצד כבוד הצעירים.

כמה כלים לסיכום

1. **סימון של גבולות ברורים** ובחירה קפדנית של המלחמות עליהם המפקד ילחם, כמו גם המקומות בהם יאפשר סימבוליקה אשר אינה מזדהה עימה במלואה.
2. **מתן לגיטימציה לצרכי הוותיקות** מבלי לסמן אותם כלא ראויים.
3. **ניצול הזדמנויות להעצמת הוותיקות מסגל הפיקוד.**
4. מתן משמעות לוותיקות דרך שידור ציפיות לשיפור וחניכה מקצועיות של הצעירים. יצירת **משוואה של ותיקות בריאה המורכבת ממחויבות ומצוינות אשר לצידן פריבילגיות מקובלות.**
5. **בעת מצבי קונפליקט, גילוי אמפטיה** לצרכים של הוותיקים לצד שימת גבולות
6. בנייה של **מפלג חזק ורתום** לסגל ולרוח המ"פ.

בלוג